

признаки ряда преступлений, которые мировое сообщество относит к таковым посредством международных договоров. Но не о юридически выверенном и точном его определении.

Именно поэтому, уже на протяжении, по крайней мере, двух десятилетий одним из ключевых вопросов в борьбе с международным терроризмом является выработка и закрепление его общего определения и международно-правового состава преступления международного терроризма в универсальном международном договоре.

Современное состояние этой работы - предмет нашей следующей публикации.

УДК 343.346.1

В.В. Віскунов

**КРИМІНОЛОГІЧНІ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ
УМОВИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ СКЛАДУ
ЗНИЩЕННЯ, ПІДРОБКИ АБО ЗАМІНИ
НОМЕРІВ ВУЗЛІВ ТА АГРЕГАТІВ
ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ, ПЕРЕДБАЧЕНОЇ
СТ. 290 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

У публікації встановлюються та досліджуються кримінологічні й міжнародно-правові умови криміналізації складу знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, передбаченого ст. 290 Кримінального кодексу України. На підставі проведеного дослідження зроблено висновок про обґрунтованість криміналізації складу, передбаченого ст. 290 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: знищення, підробка, заміна, ідентифікаційний номер транспортного засобу, склад злочину, суспільна небезпечність, Кримінальний кодекс України, кримінальна відповідальність.

В публикации устанавливаются и исследуются криминологические и международно-правовые условия криминализации состава уничтожение, подделки или замены номеров узлов и агрегатов транспортного средства, предусмотренного ст. 290 Уголовного кодекса Украины. На основании проведенного исследования сделан вывод об обоснованности криминализации состава, предусмотренного ст. 290 Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: уничтожение, подделка, замена, идентификационный номер транспортного средства, состав преступления, общественная безопасность, Криминальный кодекс Украины, криминальная ответственность.

This publication establishes criminological and international legal terms of criminalization of destruction, alteration or replacement of units of the vehicle, under Art. 290 of the Criminal Code of Ukraine. Based on this study the validity of the criminalization under Art. 290 of the Criminal Code of Ukraine was concluded.

Key words: destruction, tampering, replacement, vehicle identification number, the crime, public danger, Criminal Code, criminal liability.

У науці кримінального права складною і неоднозначною залишається проблема криміналізації злочинів. З огляду на це, не є винятком й питання щодо криміналізації досліджуваного злочину, передбаченого ст. 290 Кримінального кодексу України (далі – КК України). На наш погляд, законодавець обґрунтовано встановив кримінальну відповідальність за знищення, підробку або заміну ідентифікаційних номерів транспортного засобу з урахуванням основної ознаки злочину та найголовнішої умови криміналізації злочинів – суспільної небезпечності¹.

Окрім суспільної небезпечності слід виділити й інші кримінально-правові умови криміналізації знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу, зокрема: а) наявність фактів знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу та судово-слідчої практики застосування ст. 290 КК України; б) наявність ознак, що дозволяють ідентифікувати діяння зі злочинами проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян; в) відповідність норми принципам кримінального права; г) реальна можливість впливу на діяння кримінально-правовими заходами.

Важливою кримінологічною умовою криміналізації знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу є поширеність діянь, передбачених ст. 290 КК України.

За даними Департаменту інформаційних технологій МВС України, у період з 2001–2009 рр. в Україні було порушено 2367 кримінальних справ за ст. 290 КК України, зокрема: у 2001 р. – 34; 2002 р. – 175; 2003 р. – 285; 2004 р. – 225; 2005 р. – 285; 2006 р. – 278; 2007 р. – 369; 2008 р. – 338; 2009 р. – 378.

У 1086 (45,8%) випадках провадження досудового слідства стосовно зазначених кримінальних справ було закінчено на підставах, передбачених кримінально-процесуальним законодавством України в різних процесуальних формах. Крім того, на підставі п. 1 ст. 206 КПК України зупинено 6 (0,25%) кримінальних справ, а на підставі п. 3 ст. 206 КПК України – 1283 (54,2%) кримінальні справи. Таким чином, вищезазначені статистичні дані свідчать про тенденцію до зростання кількості кримінальних справ на території України за ст. 290 КК та достатньо високий рівень нерозкритих злочинів, передбачених ст. 290 КК України².

Аналогічна тенденція спостерігається на території Російської Федерації. Так, за даними судової статистики щорічно в Росії за ст. 326 КК РФ засуджується у середньому приблизно 270 осіб. За даними загальноросій-

¹ Див.: Віскунов В.В. Суспільна небезпечність як умова криміналізації складу знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу / В.В. Віскунов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. - 2010. - № 3. - С. 150.

² Див.: Лист Департаменту інформаційних технологій МВС України від 01.02.2010 р. № 16/Ік-718 (додаток на 1 аркуші).

ської статистики злочинів все помітнішою стає тенденція до збільшення злочинів, передбачених ст. 326 КК РФ. За десятиріччя з 1997 р. реєстрація зазначених злочинів збільшилася більш ніж у 20 разів, зокрема: 1997 р. – 571; 2001 р. – 2310; 2006 р. – 12000¹.

З огляду на викладене, О.О. Архіпов справедливо зазначає, що суттєва розбіжність між кількістю порушених кримінальних справ за ст. 326 КК РФ і кількістю засуджених осіб за цей злочин пояснюється низьким відсотком розкриття злочинів, пов'язаних із фальсифікацією ідентифікаційних номерів транспортного засобу².

Вивчення кримінальних справ, матеріалів дослідчих перевірок і статистичних даних за фактами знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу свідчить, що в Україні підробка ідентифікаційних номерів транспортного засобу є достатньо поширеним злочином, передбаченим ст. 290 КК України. Однак проблематика полягає в тому, що практика відмови в порушенні кримінальних справ за ст. 290 КК переважає практику порушення кримінальних справ за цією статтею, закінчення досудового слідства у формі надіслання кримінальної справи до суду та притягнення до кримінальної відповідальності злочинця судом.

Наприклад, вибіркового аналізу статистичних даних деяких областей України показує: 1) у Донецькій області за 2003–2010 роки було зареєстровано 5610 фактів знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу та відмовлено в порушенні кримінальних справ за даними фактами в 4414 (78,6%) випадках³; 2) у Полтавській області за 2001–2009 роки зареєстровано 3890 аналогічних фактів та відмовлено в порушенні кримінальних справ у 3827 (98,3%) випадках⁴; 3) у Хмельницькій області за 2001–2009 роки зареєстровано 232 факти та відмовлено в порушенні кримінальних справ у 78 (33,6%) випадках⁵; 4) у Чернівецькій області за 2001–2009 роки зареєстровано 1134 факти та відмовлено в порушенні кримінальних справ у 688 (60,6%) випадках⁶; 5) у Сумсь-

¹ Див.: Архіпов А.А. Уголовная ответственность за преступления, связанные с фальсификацией номерных регистрационно-учетных параметров транспортных средств: автореф. дис. на соискание наук. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. "Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право" / А.А. Архипов. – Тюмень, 2011. – С. 1.

² Див.: Там само. – С. 10.

³ Див.: Лист Управління інформаційних технологій ГУ МВС України в Донецькій області від 12.02.2010 р. № 5/5 – 543 (на 194 аркушах).

⁴ Див.: Лист Управління інформаційних технологій ГУ МВС України в Полтавській області від 12.03.2010 р. № 3/762 (на 4 аркушах).

⁵ Див.: Лист Управління МВС України в Хмельницькій області від 23.02.2010 р. № 8/873 (на 17 аркушах).

⁶ Див.: Лист Управління МВС України в Чернівецькій області від 24.02.2010 р. № 3/116 (на 30 аркушах).

кій області за 2004–2009 роки зареєстровано 869 фактів та відмовлено в порушенні кримінальних справ у 563 (64,7%) випадках¹; у м. Києві за 2001–2009 роки зареєстровано 1093 факти та відмовлено в порушенні кримінальних справ у 964 (88,1%) випадках²; у Закарпатській області за 2001–2009 роки зареєстровано 1819 фактів та відмовлено в порушенні кримінальних справ у 1135 (62,3%) випадках³.

Так, Департамент ДАІ МВС України повідомляв, що, незважаючи на вимоги керівництва МВС щодо суворого дотримання норм чинного законодавства при проведенні реєстрації, перереєстрації, зняття з обліку транспортних засобів, у реєстраційно-екзаменаційних підрозділах ДАІ продовжують мати місце факти незаконної легалізації автомобілів, ввезених із-за кордону.

Перевіркою, проведеною працівниками Департаменту ДАІ МВС України, установлено, що в період з квітня до серпня 2005 року на підставі сфальсифікованих документів зареєстровано 63 автомобілі іноземного виробництва престижних марок зі знищеними ідентифікаційними номерами кузовів (рам)⁴.

Так, О.О. Архіпов обґрунтовано зауважує, що за даними офіційної статистики, злочин, передбачений ст. 326 КК РФ, не є злочином, який вчиняється найчастіше інших злочинів. Статистика свідчить, що найбільша

кількість цих злочинів виявляється органами ДІБДР МВС РФ під час державної реєстрації й обліку транспортних засобів⁵.

Отже, склад знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу має поширений характер на всієї території України. Слід зазначити, що проблема незаконного обігу транспортних засобів є транснаціональною і висвітлюється на міжнародному рівні, а кримінальна відповідальність за підробку ідентифікаційних номерів транспортного засобу передбачена також у кримінальних кодексах зарубіжних країн, наприклад у ст. 326 КК РФ і ст. 381 Республіки Білорусь. Автор вже зазначав, що знищення, підробка, фальсифікація різноманітних предметів, знаків, даних, а також ідентифікаційних номерів транспортного засобу, визнаються злочинами в кримінальних законодавствах багатьох інших зарубіжних країн.

¹ Див.: Лист Управління МВС України в Сумській області від 26.02.2010 р. № 7/416 (на 21 аркуші).

² Див.: Лист Управління інформаційних технологій ГУ МВС України в м. Києві від 16.02.2010 р. № 26/4-474 (на 1 аркуші).

³ Див.: Лист ГУ МВС України в Закарпатській області від 15.02.2010 р. № 14/178 (на 16 аркушах).

⁴ Див.: Лист Департаменту ДАІ МВС України від 19.09.2005 р. № 4/8 - 5533.

⁵ Див.: Архіпов А.А. Уголовная ответственность за преступления, связанные с фальсификацией номерных регистрационно-учетных параметров транспортных средств: автореф. дис. на соискание наук. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. "Уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право" / А.А. Архимов. – Тюмень, 2011. – С. 9.

Наприклад, А.В. Лесних пише, що кількість транспортних засобів, "легалізованих" злочинним шляхом, рік від року зростає. За даними ЕКЦ МВС Росії, із загальної кількості перевірених співробітниками центру в 1995-1998 рр. транспортних засобів більше половини (62%) мали змінені або знищені маркувальні позначення. У 1999 році цей показник становив уже 70%. Як показали вибіркові перевірки транспортних засобів, проведені експертами ЕКЦ МВС Росії у різних регіонах країни значна частина іноземних транспортних засобів, ввезених у Росію в 1990-1997 рр., мала підробки в маркувальних позначеннях і були викраденими¹.

Незважаючи на проблему відсутності в періодичних виданнях офіційної кримінальної статистики щодо знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, динаміку та структуру цього злочину доцільно пов'язувати з незаконним заволодінням транспортним засобом. На динаміку та структуру досліджуваного злочину можуть впливати будь-які фактори, однак, на нашу думку, динаміка та структура злочинності, пов'язаної з незаконним заволодінням транспортним засобом, є домінуючим фактором, який більш за все впливає на динаміку та структуру знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу. Логічним є те, на наш погляд, що доки існуватиме феномен незаконного заволодіння транспортним засобом, доти існуватиме феномен знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу, а отже протидія цим злочинам буде актуальною.

З криміналістичної точки зору склад знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу є способом приховування незаконного заволодіння транспортним засобом або іншого злочину, а також способом готування до іншого злочину. Проте в кримінально-правовому аспекті знищення, підробка або заміна ідентифікаційних номерів транспортного засобу кваліфікується як одиничний злочин, або за сукупністю злочинів. Якщо ж буде встановлено, що знищення, підробка або заміна ідентифікаційних номерів транспортного засобу є способом приховування незаконного заволодіння ТЗ чи іншого злочину, або способом готування до будь-якого іншого злочину, то зазначені обставини треба враховувати у процесі доказування за кримінальною справою або під час призначення покарання судом.

Офіційні статистичні дані свідчать, що динаміка незаконних заволодінь транспортними засобами в Україні залишається майже стабільною. Для порівняння наведемо дані щодо кількості викрадених транспо-

¹ Див.: Лесних А.В. Расследование подделки или уничтожения идентификационного номера транспортного средства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Лесных Андрей Владимирович. - Краснодар, 2001. - С. 7.

ртних засобів в Україні у 2001–2005 рр. Так, у 2001 році було викрадено 8398 транспортних засобів, у 2002 р. – 8600; у 2003 р. – 9734; у 2004 р. – 8194 та у 2005 р. – 8203. Із них автомобілів: у 2001 р. – 6230; 2002 р. – 6250; 2003 р. – 7008; 2004 р. – 5855; 2005 р. – 6196¹.

Наприклад, у 2005 році за вчинення незаконного заволодіння транспортним засобом було засуджено 3796 осіб, а у 2006 році – 3421 особу, лише на 9,9 % менше². Об'єктивні дані дають нам підстави стверджувати, що динаміка вчинення знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів ТЗ також залишається стабільною.

Проблема незаконного обігу транспортних засобів набула транснаціональний характер. Транспортні засоби в основному викрадаються в країнах Західної Європи (США, Канада, Японія та ін.) та транспортуються в країні ввозу.

З огляду на викладене, А.В. Лесних виокремлює такі шляхи, що використовуються для ввозу викрадених транспортних засобів, які проходять із Заходу на Схід, зокрема:

- 1) Балканський (викрадені транспортні засоби перевозяться із Західної Європи до Балканських країн або через них далі на Близький Схід);
- 2) Італійський (викрадені транспортні засоби перевозяться із Західної Європи через Словенію до Італії, далі до Східної Європи, або перевозяться із Італії до Албанії, Греції та далі на балканський маршрут);
- 3) Центральноевропейський (викрадені транспортні засоби перевозяться із країн Західної Європи через Польщу, Чехію, Україну або Угорщину до країн СНД);
- 4) Морський (викрадені транспортні засоби перевозяться із Західної Європи через Середземне море на Близький Схід або через Атлантичний океан до Африки, а також на Дальній Схід і до Австралії);
- 5) Іспанський (викрадені транспортні засоби перевозяться із Західної Європи до Північної Африки через Іспанію);
- 6) Північний (викрадені транспортні засоби перевозяться на поромі переважно із Скандинавських країн та Німеччини безпосередньо або через Фінляндію до Прибалтійських країн та країн СНД)³.

Проблема викрадень і незаконного обігу транспортних засобів поставала особливо гостро в багатьох країнах Європи. Так у 1996 році було

¹ Див.: Злочинність в Україні. Основні показники стану та структури злочинності за 2001 – 2005 роки: Стат. зб. – К.: ВПЦ МВС України, 2006. – С. 40.

² Див.: Судова практика Верховного Суду України у кримінальних справах / Відп. ред. П.П. Пилипчук / Верховний Суд України. – Офіц. вид. – К.: Концерн "Ін Юре", 2007. – С. 664.

³ Див.: Лесних А.В. Расследование подделки или уничтожения идентификационного номера транспортного средства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Лесных Андрей Владимирович. – Краснодар, 2001. – С. 4.

викрадено або угнано: у Німеччині – 110 тисяч, у Франції – 279 тисяч, у Великобританії – 509 тисяч, в Італії – 305 тисяч автомобілів.

Заходи, яких уживають правоохоронні органи, здійснюючи протидію цьому виду злочину, виявляються недостатніми через транснаціональний аспект проблеми. Достатньо констатувати, що в 1996 році залишилося в розшуку: у Німеччині – 38%, у Франції – 29%, у Великобританії – 46%, в Італії – 49% автомобілів. Про масштаби злочинності, пов'язаної з незаконним обігом транспортних засобів, свідчить той факт, що за величиною прибутку цей вид кримінального бізнесу посідає друге місце після наркобізнесу.

Наприклад, у США щороку економічна шкода, заподіяна в результаті викрадення транспортних засобів, складає понад 7 млрд. доларів США. Кожні 20 секунд у країні викрадається один автомобіль. У Великобританії на долю злочинів, пов'язаних із незаконним викраденням транспортних засобів, припадає від 30 до 45% усіх зареєстрованих поліцією злочинів. Шкода від крадіжок автомобілів визначається в розмірі 1,2 млрд. фунтів стерлінгів (приблизно 1,8 млрд. доларів США). Щороку страхові компанії сплачують власникам викрадених автомобілів понад 700 млн. фунтів стерлінгів (приблизно 1,1 млрд. доларів США)¹.

У статистиці злочинності більшості зарубіжних держав крадіжки автотранспортних засобів (питома вага автомобілів становить 75-85%) та з автотранспорту займають одне з перших місць. Треба сказати, що у США крадіжки автомобілів входять до так званого "індексу ФБР" (статистичний звіт ФБР включає лише вісім складів злочинів)².

Можна зробити висновок, що кримінологічною умовою криміналізації знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу є поширеність діяння на території України, а міжнародно-правовою умовою криміналізації досліджуваного злочину в Україні виступає його поширеність за межами України та заборона, встановлена міжнародним кримінальним законодавством.

Проте, автор чудово розуміє, що не всі проблеми криміналізації кримінальної відповідальності за знищення, підробку або заміну номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу на підставі кримінологічної й міжнародно-правової умови криміналізації вдалося вирішити. Тому сподіваємося, на подальші дослідження цих питань з метою їх остаточного вирішення.

Використана література:

¹ Див.: Характеристика міжнародного нелегального автобізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу до інформації: <http://akamed.narod.ru/zabugrom2.html>.

² Див.: Опыт противодействия преступным посягательствам, связанным с автотранспортом: Пособие / [Гричанин И.Г., Князев В.В., Воробьев И.А. и др.]; под научной ред. П.Г. Пономарева. - М.: БНИИ МВД России, 1995. - С.4.

1. Архипов А.А. Уголовная ответственность за преступления, связанные с фальсификацией номерных регистрационно-учетных параметров транспортных средств: автореф. дис. на соискание наук. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. "Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право" / А.А. Архипов. - Тюмень, 2011. - 18 с..
2. Віскунов В.В. Суспільна небезпечність як умова криміналізації складу знищення, підробки або заміни номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу / В.В. Віскунов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. - 2010. - № 3. - С. 143 - 152.
3. Злочинність в Україні. Основні показники стану та структури злочинності за 2001 - 2005 роки: Стат. зб. - К: ВПЦ МВС України, 2006. - 201 с.
4. Лесних А.В. Расследование подделки или уничтожения идентификационного номера транспортного средства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Лесных Андрей Владимирович. - Краснодар, 2001. - 211 с.
5. Лист Департаменту ДАІ МВС України від 19.09.2005 р. № 4/8 - 5533.
6. Лист ГУ МВС України в Закарпатській області від 15.02.2010 р. № 14/178 (на 16 аркушах).
7. Лист Департаменту інформаційних технологій МВС України від 01.02.2010 р. № 16/1к-718 (додаток на 1 аркуші).
8. Лист Управління інформаційних технологій ГУ МВС України в Донецькій області від 12.02.2010 р. № 5/5 - 543 (на 194 аркушах).
9. Лист Управління інформаційних технологій ГУ МВС України в м. Києві від 16.02.2010 р. № 26/4-474 (на 1 аркуші).
10. Лист Управління інформаційних технологій ГУ МВС України в Полтавській області від 12.03.2010 р. № 3/762 (на 4 аркушах).
11. Лист Управління МВС України в Сумській області від 26.02.2010 р. № 7/416 (на 21 аркуші).
12. Лист Управління МВС України в Хмельницькій області від 23.02.2010 р. № 8/873 (на 17 аркушах).
13. Лист Управління МВС України в Чернівецькій області від 24.02.2010 р. № 3/116 (на 30 аркушах).
14. Опыт противодействия преступным посягательствам, связанным с автотранспортом: Пособие / [Гричанин И.Г., Князев В.В., Воробьев И.А. и др.]; под научной ред. П.Г. Пономарева. - М.: ВНИИ МВД России, 1995. - 112 с.
15. Судова практика Верховного Суду України у кримінальних справах / Відп. ред. П.П. Филипчук / Верховний Суд України. - Офіц. вид. - К.: Концерн "Ін Юре", 2007. - 696 с.
16. Характеристика міжнародного нелегального автобізнесу [Електронний ресурс]. - Режим доступу до інформації: <http://akamed.narod.ru/zabugrom2.html>.